

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی

پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته برنامه ریزی درسی

موضوع:

تأثیر یادگیری مشارکتی بر خلاقیت و پیشرفت تحصیلی در درس علوم تجربی دانش آموزان پسر پایه

پنجم ابتدایی شهرستان کوهدشت در سال تحصیلی ۸۹-۹۰

استاد راهنما: دکتر حسن ملکی

استاد مشاور: دکتر فرخنده مفیدی

استاد داور: دکتر مصطفی نیکنامی

دانشجو: عباس کونانی

شهریور ماه ۱۳۹۰

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و تشکر:

انجام این پژوهش را مدیون انسانهای بزرگی هستم که محبت و خضوع را معنا کرده اند.

استاد بزرگوار و عزیزم دکتر ملکی استاد راهنما که در تمام مراحل کار با راهنمایی های عالمانه در هرچه بهتر شدن پژوهش مرا یاری کردند؛

استاد محترم و باوقارم خانم دکتر مفیدی استاد مشاور که به عنوان مشاوره امین با مشاوره های دقیق کمک حال من بودند؛

از استاد بزرگوار و گرامیم دکتر نیکنامی که زحمت داورى این پروژه را برعهده گرفتند؛

و در پایان از تمامی بزرگوارانی که همواره مشوق و حامی من بوده اند کمال تشکر و سپاس گزاری را دارم.

از درگاه ایزد منان آرزوی تندرستی و توفیق روز افزون برای این عزیزان را خواستارم.

تقدیم به :

**پدرو مادرسی که دلیل بودن، ماندن و حرکت هستند، آنانکه وجودم از
جسم و جانشان برخاسته، روحم با طنین عشقشان نوا آموخته و اثرم از
مرحمت لطف شان به ثمر نشسته.**

و تقدیم به او که بودنم را معنا، زندگی ام را صفا، و حرکتم را نوا بخشید.

و برادران و خواهرانم که در همه حال همراه و یاورم بوده اند.

و تقدیم به تو ای آشنا که ورقی از آن را می گشایی...

در دنیای پیشرفته و پیچیده امروز جامعه ما بیش از هر زمان دیگری نیازمند افراد خلاق و هوشمند است. در این رابطه نظام آموزشی و به خصوص معلمان ما وظیفه دارند با به کارگیری روش های تدریس فعال، شرایط لازم برای پرورش و ایجاد تفکر خلاق، که یکی از مؤلفه های توسعه هر نظام آموزشی است را فراهم آورند. پژوهش حاضر نیز به بررسی تأثیر یادگیری به شیوه مشارکتی بر روی خلاقیت(سیالی، انعطاف پذیری، اصالت، بسط) و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی در درس علوم تجربی می پردازد. این پژوهش به روش نیمه آزمایشی و با استفاده از طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل صورت گرفت. جامعه آماری این پژوهش، دانش آموزان پسر پایه پنجم ابتدایی شهرستان کوهدشت در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ است که از آن میان ۴۵ نفر به عنوان نمونه پژوهش لحاظ شدند. روش نمونه گیری در این پژوهش از نوع نمونه گیری تصادفی خوشه ای بوده و جهت جمع آوری داده های از آزمون خلاقیت تورنس(فرم تصویری B) و آزمون محقق ساخته پیشرفت تحصیلی استفاده شد. میانگین ضریب پایایی برای آزمون تصویری تورنس از ۰/۸۸ تا ۰/۹۶ و برای آزمون پیشرفت تحصیلی ۰/۷۷ تا ۰/۸۱ گزارش شده است. همچنین برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از T مستقل برای مقایسه دو گروه کنترل و آزمایش استفاده گردید.

نتایج و یافته های این پژوهش حاکی از تأیید فرضیه های کلی پژوهش در رابطه با خلاقیت و پیشرفت تحصیلی است. همچنین در مطالعه ی مؤلفه های خلاقیت(سیالی، انعطاف پذیری، اصالت، بسط) به صورت جداگانه که به عنوان فرضیه های ویژه در این پژوهش تلقی شده اند، نتایج حاکی از تأثیر معنادار متغیر آزمایشی، یعنی یادگیری مشارکتی بر افزایش خلاقیت است.

واژه های کلیدی: یادگیری مشارکتی، خلاقیت، پیشرفت تحصیلی، شهرستان کوهدشت

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
<u>فصل اول: کلیات پژوهش</u>	
۲.....	مقدمه.....
۳.....	بیان مسأله.....
۶.....	اهمیت و ضرورت تحقیق.....
۷.....	اهداف تحقیق.....
۷.....	اهداف کلی.....
۷.....	اهداف جزئی.....
۸.....	فرضیه های تحقیق.....
۸.....	فرضیه های اصلی.....
۸.....	فرضیه های فرعی.....
۸.....	تعریف مفاهیم تحقیق.....
۸.....	تعاریف نظری.....
۹.....	تعاریف عملیاتی.....
<u>فصل دوم: ادبیات و پیشینه تحقیق</u>	
۱۲.....	مقدمه.....
۱۲.....	یادگیری.....
۱۳.....	یادگیری فعال و غیر فعال.....
۱۶.....	آموزش و تدریس.....
۱۷.....	اهمیت آموزش.....
۱۸.....	رابطه آموزش و یادگیری.....
۱۹.....	الگوها و روش های تدریس.....

۲۰.....	انواع محیط های یادگیری.....
۲۱.....	یادگیری رقابتی.....
۲۳.....	یادگیری انفرادی.....
۲۴.....	یادگیری مشارکتی.....
۲۵.....	برتری های رویکرد یادگیری مشارکتی بر رویکردهای رقابتی و انفرادی.....
۲۷.....	مبانی نظری یادگیری مشارکتی.....
۲۹.....	تعریف و تبیین رویکرد یادگیری مشارکتی.....
۳۲.....	دیدگاه برخی متخصصین تعلیم و تربیت در حمایت از روش یادگیری مشارکتی.....
۳۵.....	اهمیت و ضرورت تشکیل گروه در یادگیری مشارکتی.....
۳۷.....	انواع کار گروهی مشارکتی.....
۴۰.....	مشخصه های یادگیری مشارکتی.....
۴۱.....	خلاقیت و مفهوم آن.....
۴۳.....	دیدگاه نظریه پردازان درباره خلاقیت.....
۴۴.....	فرایند خلاقیت از دیدگاه تورنس.....
۴۵.....	فرایند خلاقیت از دیدگاه گیلفورد.....
۴۶.....	دیدگاه گانیه نسبت به آفرینندگی.....
۴۷.....	فرایند خلاقیت از دیدگاه پیاژه.....
۴۷.....	شرایط پرورش خلاقیت.....
۴۸.....	فرایند خلاقیت.....
۴۹.....	فرایند خلاقیت از دیدگاه والاس.....
۴۹.....	فرایند خلاقیت از دیدگاه اسبورن.....
۵۱.....	فرایند خلاقیت از نظر استین.....
۵۱.....	عناصر خلاقیت.....
۵۳.....	آموزش خلاقیت.....

۵۴	ویژگی های شخصیت خلاق.....
۵۶	اصول بیست گانه تورنس درباره خلاقیت.....
۵۸	موانع خلاقیت.....
۶۰	رابطه خلاقیت با روند آموزش در کلاس درس.....
۶۱	درس علوم تجربی و نقش آن در پرورش خلاقیت.....
۶۲	پیشینه تحقیق.....
۶۲	تحقیقات داخلی.....
۶۵	تحقیقات خارجی.....
۶۷	جمع بندی کلی.....

فصل سوم: روش شناسی پژوهش

۶۹	روش تحقیق.....
۷۰	جامعه آماری.....
۷۰	حجم نمونه.....
۷۰	روش نمونه گیری.....
۷۰	روش گردآوری داده ها.....
۷۰	روش تجزیه و تحلیل داده ها.....
۷۱	ابزار پژوهش.....
۷۲	روایی و پایایی آزمون تفکر خلاق تورنس.....
۷۳	متغیر های تحقیق.....

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل یافته های پژوهش

۷۵	تجزیه و تحلیل داده ها.....
۷۵	تحلیل توصیفی داده ها.....
۷۹	تحلیل استنباطی داده ها.....

فصل پنجم: بحث و نتیجه گیری

مقدمه.....	۸۴
بحث و نتیجه گیری.....	۸۴
نتیجه گیری کلی.....	۹۰
پیشنهادات.....	۹۱
پژوهشی.....	۹۱
کاربردی.....	۹۱
محدودیت.....	۹۲

فهرست منابع

منابع فارسی.....	۹۳
منابع انگلیسی.....	۹۹

پیوست

پرسش نامه پیشرفت تحصیلی علوم تجربی.....	۱۰۵
شرح جلسات اجرایی.....	۱۰۹

فهرست اشکال و جداول

شکل ۱-۲: کار روی تکالیف مشابه برای رسیدن به نتایج فردی.....	۳۸
شکل ۲-۲: کار فردی روی عناصر معما برای رسیدن به نتیجه مشترک.....	۳۹
شکل ۲-۳: کار مشترک روی یک تکلیف جهت رسیدن به نتیجه مشترک.....	۳۹
شکل ۲-۴: فرایند خلاقیت از نظر اسپورن.....	۵۰
شکل ۳-۱: طرح پیش آزمون، پس آزمون با گروه کنترل.....	۶۹
جدول ۲-۱: عوامل و عناصر خلاقیت.....	۵۲
جدول ۴-۱: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پیش آزمون خلاقیت.....	۷۵
جدول ۴-۲: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون خلاقیت.....	۷۵
جدول ۴-۳: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در آزمون خلاقیت.....	۷۵

- جدول ۴-۴: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پیش آزمون پیشرفت تحصیلی درس علوم تجربی.....۷۶
- جدول ۴-۵: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون پیشرفت تحصیلی درس علوم تجربی.....۷۶
- جدول ۴-۶: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پیش آزمون سیالی.....۷۶
- جدول ۴-۷: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون سیالی.....۷۷
- جدول ۴-۸: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پیش آزمون انعطاف پذیری.....۷۷
- جدول ۴-۹: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون انعطاف پذیری.....۷۷
- جدول ۴-۱۰: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پیش آزمون اصالت.....۷۸
- جدول ۴-۱۱: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون اصالت.....۷۸
- جدول ۴-۱۲: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پیش آزمون بسط.....۷۸
- جدول ۴-۱۳: مقایسه میانگین دو گروه کنترل و آزمایش در پس آزمون بسط.....۷۹
- جدول ۴-۱۴: مقایسه نمرات دو گروه کنترل و آزمایش در نمره خلاقیت.....۷۹
- جدول ۴-۱۵: مقایسه نمرات دو گروه کنترل و آزمایش در نمره پیشرفت تحصیلی درس علوم تجربی.....۸۰
- جدول ۴-۱۶: مقایسه نمرات دو گروه کنترل و آزمایش در نمره سیالی.....۸۰
- جدول ۴-۱۷: مقایسه نمرات دو گروه کنترل و آزمایش در نمره انعطاف پذیری.....۸۱
- جدول ۴-۱۸: مقایسه نمرات دو گروه کنترل و آزمایش در نمره اصالت.....۸۱
- جدول ۴-۱۹: مقایسه نمرات دو گروه کنترل و آزمایش در نمره بسط.....۸۲

فصل اول

کلیات پژوهش

تغییر و تحولات سریع و روز افزون چند دهه ی اخیر شرایطی را به وجود آورده که انسان ها قبل از درک دنیای امروز و سازگاری با آن با دنیای جدید دیگری روبه رو شوند. اگر چه همگان در گسترش دانش و فناوری های ایجاد کننده تغییرات سریع نقش ندارند، ولی همگان بدون توجه به ملیت، نژاد و فرهنگ، خواسته و ناخواسته با درجات متفاوت تحت تأثیر این تغییرات قرار می گیرند. گذر باشتاب و پیشرونده از گذشته به حال و از حال به آینده که ماهیتی جهانی، همه گیر و فرا ملیتی دارد، مؤسسات آموزشی و پرورشی و راهبردهای یاددهی- یادگیری مورد استفاده آن ها را در معرض چالش های دشواری قرار داده است. ادامه بقای نظام های تعلیم و تربیت از طریق آموزش سنتی، تکیه بر مطالب مندرج در کتاب های درسی، نگاه به دانش آموز به عنوان موجودی مطیع و گیرنده و محور دانستن معلم در جریان تعلیم و تربیت در دنیای پرشتاب امروز امکان پذیر نیست. با درک این واقعیت، در سه دهه اخیر در آموزش و پرورش کشورهای گوناگون (با سرعت و کیفیت متفاوت) چند تحول اساسی (با اهمیت متفاوت) به وقوع پیوسته است. این تحولات را می توان در سه گروه کلی طبقه بندی کرد:

۱. آموزش و یادگیری فعال، مشارکتی، دانش آموزمحور و فرایند محور

۲. بهره گیری از فناوری اطلاعات در جریان آموزش و یادگیری

۳. توجه به آموزش مهارت جهانی نگرستن به زمینه های مختلف (کیامنش، ۱۳۸۳).

با توجه به مواردی که ذکر شد یکی از اهداف عمده آموزش و پرورش، توانایی حل مسأله، آفرینندگی، خلاقیت و ابتکار در دانش آموزان است. با این توانایی ها دانش آموزان می توانند با شرایط گوناگون زندگی و موقعیت های جدید سازگار شوند. رشد این توانایی ها از طریق روش های تدریس فعال میسر می باشد (آرمند، ۱۳۷۴).

با این وجود در نظام آموزشی ایران مدت هاست که با تکیه بر روش سنتی، به ویژه سخنرانی، شاگردان را به حفظ و تکرار مفاهیم علمی ترغیب می کنند و علیرغم این که در محافل علمی و تربیتی و حتی اجرایی صحبت از فعال بودن شاگرد رشد فکری و آزادانه اندیشی می شود اما عملاً چنین نگاه هایی جنبه ی شعارگونه به خود گرفته اند. از سوی دیگر صحبت از تقویت روحیه همکاری و رفاقت در بین شاگردان و رشد اجتماعی آنان می شود. اما در عمل نه

تنها گام مؤثری در این راستا برداشته نمی شود بلکه اغلب اوقات همکاری و رفاقت به نوعی رقابت تبدیل می شود که نتیجه ی آن افزایش حس حسادت، کینه و دشمنی در بین شاگردان است. سبک غالب در اکثر آموزش های کلاسی سنتی است به این معنا که شاگردان در زمینه یادگیری مفاهیم درسی، کمتر با موقعیت های چالش آور روبه رو می شوند. فرصت های کمتری برای تعامل، همفکری، همکاری و بحث و گفتگوی معلم با شاگرد و شاگردان با یکدیگر فراهم می شود. دانش آموزان به یادگیری طوطی وار ترغیب می شوند، رقابت جایگزین همکاری می شود و احتمال خطر جمع گریزی و گوشه گیری در بین شاگردان افزایش می یابد (کرامتی، ۱۳۸۴).

یکی از ویژگی های روش تدریس مؤثر، ایجاد موقعیت های معنادار برای فعالیت دانش آموز است، موقعیت معنادار موقعیتی است که در آن تجربه های یادگیری رغبت انگیز و رضایت بخشی برای کودک فراهم می شود (ملکی، ۱۳۸۵).

فرآیند یادگیری به معنای کسب معلومات از کتاب ها، به رشد و ایجاد تفکر خلاق کمک نمی کند. دانش آموزان برای یادگیری نیاز به محیطی مناسب دارند که بتوانند با آن تعامل داشته باشند، ایجاد چنین محیطی بر عهده ی معلمان و مسئولان آموزشی است. معلمانی که به شیوه ی زمانی ارزش بدهند از عقاید جدید دانش آموزان آگاه باشند و با توجه به عقاید دانش آموزان، سؤال های عجیب و غریب آنان را جدی تلقی کنند، اعتماد دانش آموزان را جلب کرده و آنان را در پرورش استعدادها و توانایی هایشان یاری می دهند.

پس با توجه به اینکه آموزش موجود در مدارس، دانش آموزان را به تفکر قالبی (همگرا) عادت داده است، جا دارد مسئولان امر آموزش بویژه معلمان به نقش اهمیت روش های تدریس فعال توجه نمایند تا بتوانند موجبات رشد دیگر ویژگی های اجتماعی و خلاق را در دانش آموزان فراهم نمایند. پژوهش حاضر نیز با در نظر گرفتن اینکه روش یادگیری مشارکتی از جمله روش های تدریس فعال است که می تواند شرایط لازم را برای ایجاد تفکر خلاق و رشد توانایی های بالقوه دانش آموزان و همچنین پیشرفت تحصیلی آنان را در درس علوم تجربی فراهم آورد انجام شده است.

بیان مسأله

تعلیم و تربیت در دنیای امروز مفهومی متفاوت با گذشته دارد. تحول علم و فناوری، ضرورت تحول در فرایند فعالیت های آموزشی را انکارناپذیر ساخته است. هرگز نمی توان با طرز تلقی گذشته و سوگیری های کهنه به دانش آموزان و تربیت آن ها نگرست. نظام های آموزشی امروزی، باید نیروهایی را تربیت کنند که در درک دنیای پیچیده موجود توانمند و در مدیریت و رهبری آن خلاق و مبتکر بوده و منطقی رفتار نمایند. تربیت انسان های متفکر و خلاق روش خاص خود را می طلبد، قالب ها و چهارچوب های گذشته هرگز نمی تواند چنین بستر و موقعیتی را فراهم سازند، متأسفانه در بسیاری از نظام های آموزشی به دلیل گسترش و توسعه سریع مدارس و به کارگیری نیروهای اجرائی غیر متخصص و تربیت نشده، عاداتی نامطلوب بر فرایند تدریس حاکم شده است؛ مخصوصاً آن دسته از عادت های غلطی که جانشین همفکری، تعامل و مشارکت دانش آموزان در کلاس درس شده اند و هر گونه آزادی اندیشه، نقادی و نوآوری را از آن ها گرفته اند و به جای استفاده از روشهای جدید و فعال تدریس و یادگیری بر اجرای روش های سنتی پافشاری می کنند(شعبانی، ۱۳۸۳).

همچنین باید توجه داشت که در آموزش کودکان تنها مواد آموزشی نیستند که از اهمیت برخوردارند بلکه نحوه آموزش یا کیفیت آموزش، سطح رشد آن ها، علایق و تجربیات آن ها نیز در امر آموزش تأثیر فراوان دارد این عقیده باعث شده که روش های انتخابی برای ارائه مطالب آموزش بیشتر مورد توجه متخصصان قرار گیرد(ابراهیمی قوام، ۱۳۸۸).

محققان معتقدند همه انسان ها در کودکی از تفکر خلاق برخوردارند، لکن عدم وجود محیطی مناسب و بی توجهی و عدم تقویت این توانایی مانع ظهور آن می گردد. برای هر جامعه ای وجود افراد خلاق اهمیت زیادی دارد. زیرا در دوره انتقال و تغییر نیاز مبرمی به راه حل های خلاق برای مسائل حال و آینده خود دارند(ادیب نیا، ۱۳۸۸).

بنابراین یکی از ضروری ترین تحولات در نظام های آموزشی، تحول در نگرش و راهبردهای یاددهی-یادگیری است که مورد استفاده معلمان و مدیران اجرایی نظام آموزشی داشته باشند؛ زیرا نظریه ها و رویکردهای تحول آفرین در فرآیند اجرا با استفاده درست از راهبردهای یاددهی-یادگیری هویت می یابند و کارایی و مفید بودنشان مشخص می شود بهترین برنامه در فرآیند اجرای نامطلوب ممکن است به انحراف کشیده شود و نتیجه ی معکوس به بار آورد. مسئولان و مجریان نظام های آموزشی باید باور کنند که نظریه ها و اجرای برنامه های درسی عناصری انفکاک ناپذیر هستند و تأثیر متقابل بریکدیگر دارند(شعبانی، ۱۳۸۳).

بر اساس دیدگاه صاحب نظران و متخصصان تعلیم و تربیت، نهادهای آموزشی باید تلاش کنند که توانایی های خلاق دانش آموزان را در فرآیند آموزشی صحیح پرورش دهند. زیرا در دنیای آینده نیازمند انسان های متفکر و خلاق می باشد. قدرت آفرینندگی می تواند در حل مسائل زندگی افراد و سازگاری آن ها با محیط بسیار مؤثر باشد.

یادگیری مشارکتی^۱ روش تدریسی است که توجه زیادی را در طول سه دهه ی اخیر به خود جلب نموده است پژوهش های بسیاری انجام شده اند مبنی بر این که اگر دانش آموزان فرصت های برای تعامل با یکدیگر جهت دستیابی به اهداف مشترک را داشته باشند هم از لحاظ تحصیلی و هم از لحاظ اجتماعی پیشرفت خواهند کرد (جانسون و جانسون^۲، ۲۰۰۲، لئو^۳ و همکارانش، ۱۹۹۶، اسلاوین^۴، ۱۹۹۶، به نقل از گیلیس^۵، ۲۰۱۰). تعاملات دانش آموزان فرصت هایی را برای بهبود مهارت های اجتماعی و به طور کلی برای حل مشکلات گروهی و ارائه راه حل های خلاق ایجاد می کند (ارال و فارم^۶، ۲۰۰۹).

متأسفانه در بسیاری از نظام های آموزشی، آموزش به شوه یادگیری مشارکتی چندان مورد توجه نیست. کتاب های درسی معمولاً به گونه ای نگارش یافته اند که تنها انبوهی از حقایق علمی را به دانش آموزان منتقل می کنند. و معلمان نیز در فرآیند اجراء اغلب با استفاده از شیوه های سنتی فرصت هرگونه اندیشیدن و خلاقیت را از دانش آموزان می گیرند. با توجه به چنین مسأله ای محقق درصدد پاسخگویی به دو سؤال است:

۱. آیا بین یادگیری مشارکتی در درس علوم تجربی با خلاقیت دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

۲. آیا بین یادگیری مشارکتی در درس علوم تجربی با پیشرفت تحصیلی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

در این پژوهش برای دست یابی پاسخ چنین سؤال هایی، کتاب علوم تجربی پایه پنجم ابتدایی را که توسط دفتر برنامه ریزی و تألیف کتب درسی برای تدریس در مدارس ابتدایی در سال ۹۰-۱۳۸۹ تألیف و ارائه شده است را بر اساس الگوی یادگیری مشارکتی اجرا نمودیم و تأثیر چنین آموزشی را بر میزان رشد خلاقیت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار دادیم.

^۱- Cooperative learning

^۲- Johnson, D. W & Johnson, R. T

^۳- Lou

^۴- Slavin, R

^۵- Gillies, R. M

^۶- Earal & Pharmed

اهمیت و ضرورت تحقیق

اکثر اوقات خلاقیت به عنوان قلمرو اعضای هنرهای خلاق نگریسته می شود که قلمرو آن در گروه های علمی مدرن قرار داشته و می توانید شواهد آن را در دور و بر خود ببینید. در دنیای واقعی انسان به وسیله محصولات تصور خلاق احاطه شده است. در جهان واقعی وجود مهارت های خلاق یک امر ضروری است زیرا آن ها برای تولید، طراحی، بازاریابی، بسته بندی، مدیریت، مراقبت کودکان، تدریس، مهندسی، تزئینات منزل و خانه داری، معماری، آشپزی، نوشتن، تحقیق و توسعه، توسعه تأسیس شرکت ها و موارد دیگر مورد نیاز هستند. در واقع مهارت های خلاق برای همه ی افرادی که با تفکراتی در زمینه ایده ها و فنون جدید و یا حل مسأله درگیر هستند ضروری می باشد. خلاقیت^۱ یک رشته تحصیلی نیست بلکه یک ابزار شناختی ضروری است که به تمرین و ممارست نیاز دارد(پتی، ترجمه ابراهیمی قوام و عباس صادقی، ۱۳۸۵).

توین بی^۲، معتقد است اگر جامعه نتواند از موهبت خلاقیت حداکثر استفاده را بنماید و بدتر از این، اگر این توانایی را سرکوب کند، انسان دیگر از حق ذاتی اش یعنی اشرف مخلوقات بودن محروم می گردد، زیرا در آن صورت کم ثمرترین مخلوقات است. همین دلیل کافی است که جامعه برای تعلیم و تربیت خلاق اولویت قائل شود. با توجه به مدت زمان زیادی که بچه ها در مدرسه می گذرانند می توان گفت که تجربه های مدرسه نقش اساسی در تحقیق خلاقیت آنان در آینده را داراست، لکن تحقیقات نشان داده است که افراد برجسته به ندرت از مدرسه و معلمانشان به عنوان عامل مؤثر مهمی در رشد توانایی ها و خلاقیتشان یا نموده اند(ادیب نیا، ۱۳۸۸).

در بسیاری از یادگیری ها، از یادگیرنده انتظار می رود که دانش ها، فنون و ایده هایی که توسط دیگران مطرح می شود را دریافت کند. کار خلاق در این رابطه یک استثناء بسیار مهم است که اغلب توسط معلمان و افراد دیگر به خوبی درک نشده و کمتر از ارزش واقعی خود مورد توجه قرار می گیرند(پتی^۳، ترجمه ابراهیمی قوام و عباس صادقی، ۱۳۸۵).

¹- Creativity

²- Toyn bee, A

³- Pety, J

در حالی که اگر بخواهیم به آینده کشورمان بیندیشیم چاره ای جز این نداریم که به جای توجه به پیش پا افتادگی ها و جهش های تحصیلی و مدرک گرایی ها، شیوه های آموزش خلاق را در مدارسمان به کار گیریم. یکی از راه های رسیدن به این مهم این است که یک جو مشارکتی و همکاری و همکارانه در مدارس ما حاکم شود. بدین ترتیب برای اینکه رقابت در مدارس تبدیل به رفاقت شود، و برای اینکه روحیه همکاری و مشارکت در بین یادگیرندگان و مدرسان تقویت شود و همه دانش آموزان در امر یادگیری مطالب درسی و پیشرفت تحصیلی و دست یابی به روحیه ای خلاق، به موفقیت دست یابند، به کارگیری رویکرد یادگیری مشارکتی با توجه به انعطاف پذیری که دارد در آموزش و یادگیری دروس مختلف به ویژه دروس تجربی که به تجارب مشترک یادگیری نیازمندند، می تواند بسیار مفید و اثربخش باشد.

یکی از ضرورت های انجام این تحقیق، ضرورت توسعه روحیه رفاقت و همکاری و ایجاد زمینه پیشرفت تحصیلی مطلوب تر و همچنین ایجاد خلاقیت و ایجاد روحیه خلاق در بین دانش آموزان مدارس است. از آنجایی که یکی از اهداف مدارس کشورمان رشد همه جانبه دانش آموزان در تمامی ابعاد فکری، عاطفی و اجتماعی است، به کارگیری یادگیری مشارکتی به عنوان یک روش یادگیری فعال می تواند برای این هدف، مورد استفاده معلمین و دانش آموزان در مدارس کشورمان قرار بگیرد. در این تحقیق ما به بررسی تأثیر الگوی یادگیری مشارکتی بر خلاقیت و پیشرفت تحصیلی می پردازیم تا در صورت گرفتن نتیجه مثبت، در مدارس کشورمان استفاده بهتری از آن به عمل آوریم.

اهداف تحقیق

اهداف کلی:

- ❖ تعیین تأثیر روش یادگیری مشارکتی در درس علوم تجربی بر افزایش خلاقیت دانش آموزان.
- ❖ تعیین تأثیر روش یادگیری مشارکتی در درس علوم تجربی بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان.

اهداف جزئی:

۱. مشخص کردن تأثیر روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص روانی (سیالی)^۱ تفکر دانش آموزان

---

¹- Fluency

۲. مشخص کردن تأثیر روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص انعطاف پذیری^۱ تفکر دانش آموزان

۳. مشخص کردن تأثیر روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص اصالت^۲ تفکر دانش آموزان

۴. مشخص کردن تأثیر روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص بسط^۳ تفکر دانش آموزان

فرضیه های تحقیق

فرضیه های اصلی:

❖ روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر افزایش خلاقیت دانش آموزان مؤثر است.

❖ روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر پیشرفت تحصیلی دانش آموزان مؤثر است.

فرضیه های فرعی:

۱. روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص سیالی (روانی) تفکر دانش آموزان مؤثر است.

۲. روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص انعطاف پذیری تفکر دانش آموزان مؤثر است.

۳. روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص اصالت تفکر دانش آموزان مؤثر است.

۴. روش یادگیری مشارکتی در درس علوم بر شاخص بسط تفکر دانش آموزان مؤثر است.

تعریف مفاهیم تحقیق

الف: تعاریف نظری

▪ *الگوی یادگیری مشارکتی:* در یادگیری به شیوه مشارکتی دانش آموزان دل به جمع می سپارند و هرچه دارند در اختیار یاران گروه قرار می دهند و خود هم از داشته های دیگران بهره مند می شوند. مناسب ترین شکل استفاده از یادگیری همیارانه، ایجاد فضای عاطفی بین اعضای گروه، یادگیری اشتراک در هدف، سهیم بودن در ابزار و وسایل و بحث میان گروهی است (آقازاده، ۱۳۷۷).

¹- Flexibility

²- Originality

³- Elaboration

- **خلاقیت:** عبارت است از فرایند حس کردن مشکلات، شکاف دراطلاعات، عناصر گم شده، چیزهای ناجور حدس زدن و فرضیه سازی درباره ی این نواقص و ارزیابی و آزمون این حدس ها و فرضیه ها، تجدید نظر کردن و دوباره آزمون آن ها و بالاخره انتقال نتایج (تورنس ۱۹۸۸، به نقل از سیف، ۱۳۸۷).
- **پیشرفت تحصیلی:** منظور از پیشرفت تحصیلی سنجش عملکرد یادگیرندگان و مقایسه نتایج حاصل با هدفهای آموزشی از پیش تعیین شده به منظور تصمیم گیری در این باره است که آیا فعالیت های آموزشی معلم و کوشش های یادگیری دانش آموزان به نتایج مطلوب انجامیده است (سیف، ۱۳۸۷).
- **سیالی(روانی):** تولید تعدادی اندیشه در یک زمان معین
- **انعطاف پذیری:** تولید اندیشه های متنوع و غیر معمول و راه حل های مختلف برای مسأله
- **اصالت(تازگی):** استفاده از راه حل های منحصر به فرد و نو
- **بسط(گسترش):** تولید جزئیات و تعیین تلویحات و کاربردها (سیف، ۱۳۸۷).

ب: تعاریف عملیاتی

- **الگوی یادگیری مشارکتی:** یادگیری مشارکتی در این تحقیق روشی است که دانش آموزان برای یادگیری مفاهیم آموزشی به گروه های چهار تا شش نفره تقسیم می شوند به نحوی که در هر گروه هم دانش آموز قوی، هم دانش آموز متوسط و هم دانش آموزش ضعیف وجود داشته باشد و به صورت مشارکتی مطالب و محتوی ارائه شده توسط معلم را مورد مطالعه قرار می دهند. فعالیت ها به صورت مشارکتی و مباحثه ای انجام می گیرد و میانگین نمرات گروه، نمره ارزشیابی نهایی دانش آموزان خواهد بود. نقش معلم در اینجا طرح مسأله و نظارت و راهنمایی بر فعالیت ها است.
- **خلاقیت:** در پژوهش حاضر خلاقیت عبارت است از نمره ای که دانش آموزان از آزمون خلاقیت تصویری تورنس (فرم B)، به دست می آورند.
- **پیشرفت تحصیلی:** در این تحقیق منظور از پیشرفت تحصیلی نمره ای است که آزمودنی ها از آزمون پیشرفت تحصیلی محقق ساخته در درس علوم بدست می آورند.
- **سیالی(روانی):** سیالی(روانی) در این پژوهش نمره ای است که آزمودنی ها از این قسمت از آزمون تورنس بدست می آورند.

- *انعطاف پذیری*: انعطاف پذیری در این تحقیق نمره ای است که آزمودنی ها از این قسمت از آزمون خلاقیت تورنس بدست می آورند.
- *اصالت (تازگی)*: اصالت (تازگی) در این تحقیق نمره ای است که آزمودنی ها از این قسمت از آزمون خلاقیت تورنس بدست می آورند.
- *بسط (گسترش)*: بسط در این تحقیق نمره ای است که آزمودنی ها از توجه به جزئیات در این قسمت از آزمون تورنس بدست می آوردند.